

Retningslinjer for kommentering af Holbergs værker

maj 2014

Dette dokument henvender sig i første række til kommentatorer, men kan formentlig også læses med udbytte af LHS-udgavens benyttere.

I. Kommentarens indhold

1. Målgrupper
2. Hvad bliver kommenteret?
3. Stil
4. Kommentarer om samme emne
5. Kommentarens opbygning og udformning
6. Dokumentation for oplysninger

II. Konventioner for kommentarernes udformning

1. Lemma
2. Kommentar

III. Retningslinjer for litteraturhenvisninger

1. Generelt
2. I kommentarens brødtekst
3. Den fulde bibliografiske reference i litteraturlisten

IV. Indledninger og tekstredegørelser (under udarbejdelse)

I. Kommentarens indhold

1. Målgrupper

Kommentarerne skal hjælpe læseren til forståelse af teksten. Dette er det simple, overordnede princip, som imidlertid må nuanceres. Hvem kommentaren henvender sig til, vil således have betydning for hvad der skal forklares og ud fra hvilken synsvinkel. En gymnasieelev har brug for betydelig flere ordforklaringer end en historiker med speciale i 1700-tallet. Omvendt kan sidstnævnte have glæde af oplysninger som ikke vil være relevante for gymnasieeleven, fx henvisninger til samtidig litteratur som Holberg implicit diskuterer med.

Vi har derfor prioriteret lidt forskelligt i forskellige tekster. Nogle tekster, såsom de store historiske værker og *Natur- og Folkeretten*, har næppe bred appel. Her henvender kommentaren sig primært til forskere. Omvendt er der en række værker, såsom komedierne, satirerne (skæmtedigtene) og *Peder Paars*, der kan tænkes at nå en større kreds af læsere. Disse tekster kommenteres tæt, med mange ordforklaringer.

2. Hvad bliver kommenteret?

I de værker der kommenteres tæt, er det tilstræbt at kommentarerne omfatter de områder der er nævnt nedenfor. Samme fænomen (ord, syntaks etc.) kommenteres ikke hver eneste gang det optræder. Inden for komedierne gælder som hovedregel at et fænomen kommenteres én gang i hver scene.

Ord der ikke kendes i moderne dansk/norsk, bør som hovedregel forklares, men ikke hvis betydningen fremgår klart af sammenhængen. Det gælder også ord der har en anden betydning i moderne dansk/norsk. Som vejledende norm kan gælde *Den Danske Ordbog* (<http://ordnet.dk/ddo>) og *Bokmålsordboka/Nynorskordboka* (<http://nob-ordbok.uio.no/perl/ordbok.cgi>).

Syntaks: En syntaktisk konstruktion forklares når den forekommer at være så vanskelig at den hæmmer forståelsen.

Interpunktion: Førstetrykkes interpunktion er ofte meningsforstyrrende for en moderne læser. Ikke mindst i komedierne afviger brugen af fx spørgsmålstegn og kolon fra vore dages praksis. Vi retter som hovedregel ikke i førsteudgavernes interpunktion, men giver i stedet en forklaring som punkt-kommentar når interpunktionen forekommer særlig forvirrende.

Ortografi: Vi beholder som hovedregel førsteudgavernes ortografi, men når det skønnes at et ord er stavet på en uigennemskuelig måde, forklares ordet i en kommentar.

Fremmedsprogede ord og vendinger oversættes, medmindre de er gængse i moderne dansk/norsk.

Sagforhold: Sagforhold af enhver art, herunder personer, begivenheder, værker, mytologiske referencer, samtidige debatter, kan kommenteres. Kommentator bør imidlertid tilstræbe at nøjes med de informationer der er nødvendige for forståelsen af den pågældende passage.

Det kan være hensigtsmæssigt at henvise til uddybende behandlinger af et givent emne både ved hjælp af traditionelle litteraturhenvisninger og ved links til relevante websteder som kommentator vurderer som stabile og pålidelige. Et eksempel er *Den store Danske Encyclopædi* (<http://www.denstoredanske.dk/>).

Henvisninger til andre Holberg-tekster: Når Holberg selv refererer til en af sine egne tekster, kan der i kommentaren gives en henvisning til det pågældende sted med angivelse af titel, tekstdel og

evt. sidetal. Hertil knyttes desuden et link til det pågældende tekststed og evt. et citat.

Endvidere kan der i kommentarerne gøres opmærksom på tematiske sammenhænge i Holbergs forfatterskab. Der er en række temaer som Holberg tager op i mange forskellige tekster, og LHS bestræber sig på at oplyse om disse sammenhænge. Det vil dog næppe være muligt at gøre det på udtømmende vis, og den enkelte kommentator oplyser om tematiske henvisninger i det omfang han/hun har kendskab til relevante passager i andre Holbergtekster. Henvisningerne består af titel, tekstdel og evt. sidetal, og der kan desuden tilføjes et link og/eller citat. Af og til er det også relevant at henvise til LHS' kommentar til et givent sted.

Det er altså muligt at benytte både link og citat. Linkning vil sjældent være helt præcis, og det kan tale for at citere i hvert fald når der er tale om kortere passager.

Kilder og litterære forlæg oplyses såvidt muligt. Det kan dreje sig om ordrette citater og om mere eller mindre tekstnære parafrafer. I nogle tilfælde gør Holberg selv opmærksom på sine citater og parafrafer – og de kan ligefrem være grafisk markeret – i andre tilfælde er de skjulte. Under alle omstændigheder ledsages de af nærmere forklaringer (eller henvisninger til sådanne i indledningen). Ukommenterede henvisninger af typen 'se ...' anvendes ikke. De ledsagende forklaringer kan, alt efter hvad der er relevant, omhandle Holbergs 'genbrugsteknik' og lånenes effekt og betydning. Fremmedsprogede citater ledsages altid af en oversættelse – og i de tilfælde hvor oversættelsen ikke er foretaget af kommentator eller et redaktionsmedlem, oplyses det hvorfra oversættelsen er hentet og hvem der har foretaget den.

Også når det gælder sådanne eksterne henvisninger, benyttes muligheden for at linke. Dog linkes kun til websteder som må anses for at være stabile og pålidelige. Et eksempel på et stabilt og pålideligt websted, hvortil der ofte er linket i kommentarerne, er *Perseus*, en tekstbank der indeholder antikke tekster (<http://www.perseus.tufts.edu/hopper/collection?collection=Perseus:collection:Greco-Roman>).

Tekstkritiske overvejelser: Eftersom de tekstkritiske noter er yderst kortfattede og formelagtige, er det af og til hensigtsmæssigt at uddybe de overvejelser der ligger bag en given tekstkritisk afgørelse, i en punktkommentar.

Udpegning af signifikante varianter i andre udgaver: Disse varianter fremgår af variantapparatet, men i nogle tilfælde er en variant beskrevet nærmere i en punktkommentar.

Fortolkende kommentarer: Punktkommentarerne kan benyttes til at pege på forhold af fortolkningsmæssig betydning. Det kan evt. gøres med henvisning til en mere udfoldet behandling i LHS' indledning til den pågældende tekst. Kommentator kan fx gøre opmærksom på medbetydninger af allusioner til antikke tekster og herved pege på elementer der bidrager til fortolkningen.

Forskningshistorie: Hvor forskere og kommentatorer har læst en given passage anderledes end det gøres i LHS, kan det også anføres og evt. tages op til diskussion.

3. Stil

Generelt bør kommentarernes stil være økonomisk, men ikke så stram at det går ud over læseligheden. Der tilstræbes en vis ensartethed på tværs af de enkelte værker, dog under hensyntagen til den enkelte kommentators stil. Det fremgår af kolofonen til den pågældende Holberg-tekst (under Om teksten) hvem der har forfattet kommentaren.

4. Kommentarer om samme emne

Mange kommentarer til forskellige tekster omhandler samme emne – et sagforhold, en person etc. Kommentarer om samme emne skal naturligvis stemme overens, men enhver kommentar er afpasset efter sin kontekst.

5. Kommentarens opbygning og udformning

Lange kommentarer virker uoverskuelige. Det bør tilstræbes at disponere de lange kommentarer således at den information der behøves for den umiddelbare forståelse, gives først. Kommentaren kan inddeles i afsnit for overskuelighedens skyld. Det tilstræbes at litteraturhenvisninger anbringes til sidst i den enkelte kommentar.

6. Dokumentation for oplysninger

Faktuelle oplysninger der vurderes som ukontroversielle, og som kan efterprøves i standardopslagsværker, behøver ingen eksplicit dokumentation. Oplysninger som er hentet i mere specialiseret litteratur, dokumenteres med henvisning til den anvendte litteratur.

II. Konventioner for kommentarernes udformning

1. Lemma

Lemma-formen er identisk med brødtekstens form, men gengiver ikke dens skriftsnit. Hvis lemma er langt, kan man nøjes med at anføre begyndelse og slutning (typisk 1-3 ord) adskilt af '...' (tre prikker).

Eksempel

ingen Proportion imellem det Endelige og U-endelige]
 eller
 ingen ... U-endelige]

Men i nogle tilfælde er et uafkortet lemma påkrævet:

Eksempel

satte bogen over] oversatte bogen.

2. Kommentar

Kommentarens begyndelse og slutning

Første bogstav er lille. Alle kommentarer afsluttes med punktum.

Ordforklaringer

Simple ordforklaringer består ikke af andet end det eller de forklarende ord.

Eksempel

belee] le ad, more sig over.
 adiôs] (af fr. *adieu*) farvel.

Der kan i sjældne tilfælde være behov for at oplyse at Holberg også anvender en anden form af samme ord. Den anden form (eller de andre former) skrives i parentes indledt med 'el.' før ordforklaringen.

Hvis Holberg gengiver *navne* i en form der strider mod moderne konvention, kan den konventionelle form skrives efter lemmaet, uden parentes og "dvs.":

Sylla] Sulla, romersk diktator osv.

Når der er tale om ord på et andet sprog end dansk, angives det således:

Vortex] (lat.) hvirvel.

Ofte vil det være relevant at tilføje perspektiverende oplysninger. I så fald sættes enkelte anførelsestegn om ordforklaringen for at skelne den fra kommentaren.

Eksempel

Nu er for sildig] 'Nu er det for sent'. I denne type upersonlige udtryk hvor et adverbial er sat i front i sætningen, udelader Holberg ofte 'det'.

Navneformer, personer

Danske og norske navne skrives som i Dansk og Norsk Biografisk Leksikon. For antikke navne gælder at vi benytter den danske/norske standardform når en sådan findes; fx skrives Vergil og ikke Vergilius, Terents og ikke Terentius. Hvis en særlig dansk/norsk standard ikke findes, bruges den klassiske form, fx Pomponius Mela, Aristoteles, Seneca, Plautus, Livius, Tacitus, Cicero. Transskription af græske navne følger i danske tekster samme principper som Den Danske Encyklopædi. Norrøne navneformer, jf. vejledning i Odd Einar Haugen (red.), *Handbok i norrøn filologi*, 2. utg., 2013, s. 691-700.

Navneformer, værker

Når der er en etableret dansk og/eller norsk norm, anvendes den: *Staten*, *Æneiden*, *Metamorfoserne*, (Plinius') *Breve*, *Heimskringla*, *Den guddommelige komedie*, *Utopia*, *Hamlet*, *Don Quijote*, *Gullivers rejser* etc. I øvrigt bruges en kort form (der kan foldes ud i den fulde bibliografiske reference): (Montaignes) *Essais*, *Discours de la méthode*, *Principia mathematica* etc.

Titler

Titler på værker (bibliografiske enheder) skrives i kursiv. Undtaget er Bibelen og de bibelske bøger: Bibelen, Det Gamle Testamente, Det Nye Testamente, Johannes' Åbenbaring, Jobs Bog etc. Desuden: Danske Lov, Holbergordbogen (uegentlig titel)
Uegentlige titler: fx Epistel xxx

Forkortelser

Der skelnes mellem formelagtige passager (henvisninger, ordforklaringer, angivelse af sprog o.l.) og løbende prosa. For at undgå en abrupt læseproces benyttes kun få forkortelser i den løbende prosa. Derimod kan de formelagtige passager rumme mange enkelte forkortelser.

Vi tilstræber overensstemmelse mellem norsk og dansk. Men naturligvis vil der være en del forskelle.

Danske forkortelser følger Retskrivningsordbogen og Rigtigt Kort

Småord: etc., evt., fx, jf., m.fl., mht., m.m., mv., o.l., osv., egl.,

(I formelagtige passager anvendes også: el.)

Termer om tekster: komm., overs., udg., red. s., v.

Sprog (kun i formelagtige passager): lat., ty., eng., fr., no., sv., da., it., sp., gr., rom.

Norske forkortelser følger forkortelsesliste i Bokmålsordboka/Nynorskordboka.

Tegnsætning

På dansk følges Retskrivningsordbogens kommateringsregler. Det er valgfrit om der bruges startkomma.

Markering af enkeltord

Ord der anføres 'materialiter' i løbende prosa (dvs. ikke i parentetiske ordforklaringer, jf. ovf.), sættes i enkelte anførselstegn:

Eksempel

Ordre til skiltemaler: Der skal være afstand mellem 'æg' og 'og' og 'og' og 'smør'

Udenlandske ord

Udenlandske enkeltord og udtryk skrives i kursiv når de ikke indgår i citater. Dette gælder dog ikke ord og udtryk der er så gængse i dansk og norsk at de optræder i *Retskrivningsordbogen* og i *Bokmålsordboka/ Nynorskordboka*.

Eksempel

weltschmerz, qua - kursiveres ikke

mutatis mutandis - kursiveres

Citater

Citater står i dobbelte anførselstegn (eks.: "så klog den kælling var"). Det gælder både citater på dansk og på andre sprog. Meget lange citater kan anbringes i et eget afsnit med blokindrykning uden anførselstegn. (I indledninger og essays anbringes lange citater altid i eget afsnit med blokindrykning).

Citater er konsekvent førstehånds når den oprindelige kilde er tilgængelig. Et citat fra Swift bliver således hentet fra en Swift-udgave, ikke fra en bog om Swift.

Citater følger den angivne kilde nøjagtigt. Evt. fejl rettes altså ikke, men markeres med et '[sic]'. Om nødvendigt kan kommentator tilføje forklaringer inde i et citat i skarpe parenteser. Udeladelser markeres med '...'

Det vil altid fremgå entydigt hvorfra et citat stammer. I brødteksten gives som minimum oplysning om forfatter, titel og trykkeår.

Holberg citeres fra LHS.

Der citeres som udgangspunkt efter moderne, tekstkritiske udgaver. Imidlertid kan det være relevant at benytte en ældre udgave, måske fordi det vides at det er en udgave Holberg har anvendt i en given sammenhæng.

Bibelen

På dansk citeres Bibelen efter 1992-oversættelsen hvis ikke andet angives.

På norsk efter 2011-oversættelsen hvis ikke andet angives.

III. Retningslinjer for litteraturhenvisninger

Disse retningslinjer er udarbejdet med udgangspunkt Ibsen-udgavens bibliografiske standard sådan som de er beskrevet i dokumentet i *Bibliografisk standard for prosjektet Henrik Ibsens skrifter* ved Anne M. Hasund Langballe, Oslo, januar 2004.

1. Generelt

Jf. hertil kap. 2-5 i *Bibliografisk standard for prosjektet Henrik Ibsens skrifter*

Til hver indledning udarbejdes en litteraturliste. Litteraturhenvisninger i brødteksten bringes som fodnoter; den fulde bibliografiske reference bringes her. Forkortede litteraturreferencer (fx Werlauff 1858) anvendes ikke.

I punktkommentarer benyttes fuldstændige litteraturreferencer.

Det vil altid fremgå hvorfor der henvises til en given tekst. Det er altså ikke nok blot at skrive 'se' eller 'jf.'.

Sidetal indledes med 's.', verstal med 'v.', spaltetal med 'sp.'. Når en bog er upagineret, anvendes bladnummerering (fx 'fol. 22v', dvs. blad 22, verso-siden), og hvis en sådan nummerering heller ikke findes, benyttes arksignaturer (fx 'A2r', dvs. ark A, blad 2, recto-siden). For usignede og upaginerede ark (typisk i forord o.l.) benyttes små romertal i skarpe parenteser til at betegne sidetal (fx 's. [iii]').

2. I kommentarens brødtekst

I henvisninger til Holbergs skrifter bruges kortformer (fx *Heltehistorier*, *Peder Paars*, *Niels Klim* – se liste) fulgt af trykkeåret (normalt førsteudgavens) i parentes. Henvisninger til bestemte passager følger for komediernes og digtenes vedkommende den praksis at romertal angiver de større dele, og arabertal underinddelinger (uden komma imellem). I digte anvendes verstælling, selv om det ikke optræder i førsteudgaverne.

Eksempler

Peder Paars (1720) II 3, v. 172 (dvs. *Peder Paars* (1720) 2. bog, 3. sang, vers 172)

Jean de France (1723) II 2

Epistel 123 (1748)

Epigram II 67 (1749)

Moralske Tanker (1744) Libr. I Epigr. 100

For en del af prosateksternes vedkommende frembyder førsteudgaverne ikke en tilstrækkelig fintmasket indholdsinddeling. Der henvises da til førsteudgavens sidetal, evt. også linjetal (l.), og i

mangel af sidetal til dets arksignatur:

Eksempel

Moralske Tanker (1744) Libr. I Epigr. 100, s. 132.

Heltehistorier (1739) I, s. 14.

Ved links til *andre kommentarer* i LHS henvises til lemma (evt. i forkortet form).

Eksempel

Se kommentar til *Det Lykkelige Skibbrud* IV 1, modererer

Hvis der henvises til en anden kommentar til samme tekst, udelades titlen.

I henvisninger til *klassiske og middelalderlige tekster* følges inddelingen i moderne standardudgaver. Der benyttes moderne bog- og afsnitsinddeling (og for poetiske tekster verstal). Dette gælder for middelalderlige tekster for så vidt der findes en moderne konvention. Der skrives altså forfatter, titel og tekststed (dvs. bog, kapitel / vers).

Eksempel

(Tacitus, *Annales* XIV 50).

Når der er en konventionel dansk /norsk form af et navn (person- og/eller værknavn), bruges den som ovenfor nævnt.

Eksempel

(Vergil, *Æneiden* III, v. 322).

For både klassiske og middelalderlige tekster vil det af og til være relevant at citere fra en ældre udgave, evt. fordi Holberg har brugt den, og i de tilfælde henvises til denne udgave og dens sidetal. Henvisningen må da rumme både forfatternavn, udgivernavn og trykkeår. Trykkested anføres kun, hvis dette er nødvendigt for at kunne lokalisere en bestemt udgave.

Hvis der i den ældre udgave ikke opereres med verstal (for prosatekster, afsnitsinddeling), henvises til udgavens sidetal (eller lægsignaturer hvis der ikke er paginering). Det vil typisk også være aktuelt ved henvisninger til en ældre udgaves indledning.

Eksempel

I indledningen til sin Vergiludgave skriver Nicolaus Heinsius at ... (*P. Vergilii Maronis Opera*, udg. Heinsius, 1676, fol. A2v).

Det gælder for både ældre og moderne udgaver af klassiske og middelalderlige forfattere at vi undgår henvisninger af typen Platon 1988, Saxo 2001, Herodot 1673. Ved indledninger vil årstallet blive ledsaget af et 'udg.' plus udgivernavn, alternativt blot et 'udg.' til markering af 'i en udgave fra'. Ved punktcommentarer gives fuldstændige oplysninger:

(Saxo, *Gesta Danorum*, udg. Karsten Friis-Jensen, 2005, XIV, 32).

I henvisninger til *Bibelen* forkortes de enkelte bibelske bøger efter henholdsvis bibel.no og bibelselskabet.dk.

Litteraturhenvisninger skrives ud overalt (kommentarer, indledninger og fodnoter). Forkortede litteraturreferencer (fx Werlauff 1858) anvendes ikke. De enkelte led adskilles af komma efter følgende formel: forfatter, titel, bd., år, side. I indledninger kan henvisningerne bringes som fodnoter eller inkorporeres i den løbende prosa.

Werlauff anfører i sine *Historiske Antegnelser til Ludvig Holbergs atten første Lystspil*, 1858, s. 58, at

Der kan også anvendes en forkortet titel:

Werlauff anfører i sine *Historiske Antegnelser*, 1858, s. 58, at

I henvisninger til dokumenter med *flere forfattere* skrives enten alle forfattere eller den der står først i den pågældende post, i litteraturlisten efterfulgt af 'mfl'.

For en række af disse *opslagsværker* anvendes etablerede forkortelser:

DgO for Danmarks gamle Ordsprog
ODS for Ordbog over det danske Sprog

3. Den fulde bibliografiske reference i litteraturlister og punktkommentarer

De fulde bibliografiske referencer er ens i litteraturlister og punktkommentarer, bortset fra at forfatter angives med efternavn først i litteraturlister og fornavn først i punktkommentarer.

Nedenfor er givet eksempler på en række forskellige teksttyper (monografi, tekstudgave etc). En række generelle regler gælder imidlertid på tværs af teksttyper og skal nævnes først:

Når en bog eller artikel har *flere forfattere*, anbringes den første forfatter med efternavn fulgt af komma og fornavn, og de øvrige med fornavn først. Initialer kan anvendes i stedet for fulde fornavne. Islandske navne skrives altid med fornavn først.

Tekster *uden kendt forfatter* opføres efter deres titel i litteraturlisten.

Tekster hvis forfatter kendes men som er trykt *uden forfatterangivelse*, opføres i litteraturlisten som hovedregel efter forfatternavnet, dog sat i skarpe parenteser.

Når en tekst anvendes i en *senere udgave* end førsteudgaven, anføres førsteudgavens trykkeår i parentes til sidst (dog ikke Holbergtekster, jf. ovf.). Undtaget er klassiske og middelalderlige tekster fordi de er forfattet længe før de blev udgivet på tryk første gang. Men hvis der er tale om en senere udgave af en bestemt udgivers udgave, anføres denne udgaves trykkeår.

Når en bog er anvendt i *internetversion*, opføres den efter de almindelige bibliografiske regler, og det oplyses til slut, med angivelse af URL, at den findes på internettet, og hvornår den sidst blev konsulteret.

Det gælder for referencer til *internetsider* i det hele taget, at URL'en (og versionsnummeret, hvor et sådant findes) angives sammen med dato for hvornår den sidst blev konsulteret.

Eksempel

www.adl.dk [28.4.2010]

Ældre bøger har ofte lange og svært overskuelige *titler*. De forkortes i den fulde bibliografiske reference, men under hensyntagen til syntaksen. Udeladelser markeres med tre prikker ...

Udgiver, oversætter, illustratør o.l. angives *enten* 'udg.', 'ovs.', 'ill.' fulgt af navnet *eller* ved at titelbladets ordlyd følges.

Trykkested oplyses som udgangspunkt ikke. I sjældne tilfælde kan det imidlertid være nødvendigt at meddele i forhold til at kunne lokalisere et givent værk. Trykkestedet angives da enten i moderniseret form eller med den form der er anvendt på titelbladet. Er bogen trykt uden trykkested, skrives [s.l.] (dvs. 'sine loco') hvis stedet ikke kendes. Hvis det kendes ad anden vej, skrives stedet i [], altså fx [Leiden]. Det er tilladt at anvende forkortede bynavne.

Det er ikke et krav at *forlag* (for ældre værker ofte trykker) skal angives. Men i nogle tilfælde kan det skønnes relevant. I så fald sættes kolon efter trykkested og herefter følger trykker/forlag. Der kan enten anvendes en moderniseret form eller den form der er anvendt på titelbladet.

Trykkeår anbringes sidst i den bibliografiske reference. Det skrives altid med arabertal. Når en bog er trykt uden trykkeår, skrives [s.a.] (dvs. 'sine anno') hvis året ikke kendes. Hvis det kendes ad anden vej, skrives året i [], altså fx [1645], og hvis det kendes omtrentlig angives det med 'ca.' [ca. 1645]. For flerbindsværker angives første og sidste trykkeår, 1747-50.

Det kan være hensigtsmæssigt at benytte *krydshenvisninger* i litteraturlisten.

Eksempel

Homer, se *Iliaden*

Snorre, se *Heimskringla*

Flere udgaver kan listes under *samme* forfatter eller samme værk.

Eksempel

Iliaden. Homers *Iliade*, overs. Otto Steen Due.

Heimskringla. *Heimskringla eller Snorre Sturlusons Nordländska Konunga Sagor*, udg.. Johann Peringskiöld, 1697.

Heimskringla. *Heimskringla, Nóregs konunga sogur*. Af Snorri Sturluson, bd. 1-4. Udg. Finnur Jónsson. (Samfund til udgivelse af gammel nordiske Litteratur). København 1893-1901.

Ældre og nyere monografier

Eksempler

Polydore Vergil, *Anglica historia*, 1570 (1. udg. 1534).

Boileau, Nicolas, *Oeuvres*, I-IV, 1717.

Avison, Charles, *An Essay on musical Expression*, 1752.

Nystrøm, Eiler, *Den danske Komedies Oprindelse. Om Skuepladsen og Holberg*, 1918.

Werlauff, E.C., *Historiske Antegnelser til Ludvig Holbergs atten første Lystspil*, 1858 (1. udg. 1838).

Udgaver af klassiske og middelalderlige tekster

Der vil i kommentaren ofte blive henvist til klassiske og middelalderlige tekster. Normalt vil det være tilstrækkeligt at anvende en moderne udgave.

I den fulde bibliografiske reference indledes med forfatternavn i den navneform der er anvendt i henvisningen, hvorpå følger titel, udgiver og udgivelsesår:

Vergil. *P. Vergili Maronis Opera*. Ed. R.A.B. Mynors, 1969.

Imidlertid kan det være relevant at benytte en ældre udgave, måske fordi det vides at det er en udgave Holberg har anvendt i en given sammenhæng. Det bør da som nævnt ovenfor fremgå af henvisningen i kommentarens brødtekst. En sådan ældre udgave anføres på samme måde i litteraturlisten som den moderne:

Vergil. *P. Virgilii Maronis Opera*. Udg. Nic. Heinsius. Amsterdam: Elzevir 1676.

I dette tilfælde er titlen forkortet. Man kan imidlertid også vælge at medtage titelbladets ordlyd i sin helhed i den fulde bibliografiske reference.

Udgaver af eftermiddelalderlige tekster

Eftermiddelalderlige tekstudgaver, som ikke udgives af forfatteren selv, anføres i den fulde bibliografiske reference ligesom udgaver af klassiske og middelalderlige tekster. Der indledes med forfatternavnet i den form der er anvendt i brødtekstens henvisning, hvorpå følger titel, udgiver, udgivelsessted og -år.

Eksempel

Stephanus, St. J., *Historiæ Danicæ libri II [...] ab anno Christi MDL. ad annum MDLIX. Opus posthumum*. Udg. Hans Svaning. Sorø 1650.

Når der er benyttet en senere udgave end førsteudgaven, anføres førsteudgavens trykkeår i parentes til sidst:

Eksempel

Descartes, René, *Discours de la méthode*, 1668 (1. udg. 1637).

Oversættelser

Eksempel

Vergil. *Vergils Aeneide, på danske vers af Otto Steen Due*, 1996.

eller

Vergil. *Vergils Aeneide*, overs. Otto Steen Due, 1996.

Monografi som del af serie

Jensen, Kerrin, *Moral und Politik. Gesellschaftsbild und Komödienkonzeption in Ludvig Holbergs Frühwerk* (Beiträge zur Skandinavistik VI), Frankfurt a.M., Bern, New York 1986.

Antologi

Longum, Leif (red.), *Drama-analyser fra Holberg til Hoem*. Bergen, Oslo, Tromsø 1977.

Artikel i antologi

Eide, Eiliv, "Holbergs 'Den Stundesløse'. Lykkelig møte mellom karakter og intrige". *Drama-*

analyser fra Holberg til Hoem. Red. Leif Longum. Bergen, Oslo, Tromsø 1977, s. 21-28.

Artikel i tidsskrift (og andre former for periodica)

Kjærgaard, Thorkild, "The Rise of Press and Public Opinion in Eighteenth-Century Denmark-Norway". *Scandinavian Journal of History*, 14, s. 215-230.

Håndskrift

Vedel, Anders Sørensen, "Commentarius de scribenda historia Danica". (ms., Det Kongelige Bibliotek, København, GKS 2437 4to.